Balio Sruogos atvirlaiškis Vandai Daugirdaitei, 1923-01-08, iš Miuncheno – į Berlyną

Pirmadienis – vos šiandie popiet grįžau iš kalnų.

V. Daugirdaitė
b/Thomas

Berlin, Kaiserdamm
Philippi Str. 5

Pirmadienis – vos šiandie popiet grįžau iš kalnų [1]. Vakar kalnuose – Sudelfeld – nusileisdami taip užmoklinom, kad dideliu vargu pavyko nusileist – ir visus traukinius pražiopsojom – teko nakvot kalnuose [2]. Gerokai šalo – bet taip teko darbuotis ir vartytis po sniegą – kad net kalnai prakaitavo – o paviršiuj visas kostiumas ledu apšalo. Bet taip smagu, taip gera! O šiandie atodrėkis, vėjas gaudžia, pušys ūžia… Ir sniegas, sniegas[,] ir kalnai! O Tu blogus daiktus galvoji ir naktis nemiegi! Jei gavai batus – mauk ir braidyk po sniegą – miegosi, kaip pirmą kartą gegužį pajautusi! Tik dabar aš pamėgau žiemą! Niekumet mano sapnai nebuvo tokie ramūs ir dūšia taip apsvaigusi, kaip dabar! Žiūrėk, Vanduk, kas sekmadienis imk Kiršą [3] už kalnieriaus ir Zoską [4] ir važiuokit už miesto – braidykit po sniegą! Kirša surūks Berlyne kaip kempinė, o tu nemigoj pasismaugsi… Būtinai kas sekmadienis važiuokit į sniegą – ir atsiminkit mane, kad aš švilpiu pakalnėn. Gerai, Vanduk: aš taip noriu, kad Tu šventadieniais būtum sniege – gerai? Jei šiuo tarpu neturi lėšų – parašyk – mano finansinė padėtis tiek gera, kaip retai kada esti – palyginant su jumis visais krūvoj esu kapitalistas ir aprūpintas 8–12 mėnesių. Aš taip noriu, kad tu po sniegą braidytum!

Prižiūrėk, kad Kirša, kur aš jam šiandie pasiunčiau raštą [5], būtinai pasirašytų ir pasiųstų į Kauną – aš subuntavojau Putiną [6] – ir mes teisiame M. kūr. draugiją [7] su Vilkolakiu [8] ir labai smarkiai keikiamės. Paskaityk. Tiktai Tu neliūdėk ir negalvok nieko. Vėjas staugia, pušys ūžia – ir pasaulis – toks gražus!

Tavo Baliukas

KOMENTARAI

[1] Balys Sruoga kartu su bičiuliu Kostu Kanauka, Miuncheno universitete studijavusiu veterinarinę mediciną, sausio pradžioje išvyko slidinėti į Oberammergau: „O rytoj mes su Kanauka važiuojam į Oberammergau į pačiūžninkų kursus. Būsiu ten turbūt iki 8. […] Bet kalnuos 5 dienos – ten gal užsimiršiu, nustosiu rūkyt ir gal Tave kiek pamiršiu, kad galėtau pradėt dirbti…“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, iš Miuncheno – į Berlyną, 1923-01-01 ar 03, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 524, l. 2v). Faustas Kirša, važiuodamas į Šveicariją, žinojęs ir apie ankstesnę Balio Sruogos ir Vandos Daugirdaitės išvyką į Saksonijos Šveicariją, ironiškai komentavo bičiulio nesugebėjimą nurimti: „Tavęs nesuprantu – tai laiko neturi – dirbi, tai po tris dienas kalnuos sėdi“ (Fausto Kiršos atvirlaiškis Baliui Sruogai, Lozanos ir Ženevos link – į Miuncheną, apie 1923-01-08, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 761, l. 1v).

[2] Slidinėjimo kurortas Sudelfeld-Bayrischzell yra Alpių regione Tegernsee-Schliersee (Vokietija, Bavarija). Žiemos sporto zona yra 850 ir 1563 metrų aukščio. Žiemos sporto trasos driekiasi Mangfall, Kaiser kalnuose.

[3] Faustas Kirša (1891–1964), poetas. 1921–1925 m. Berlyno universitete studijavo vokiečių kalbą ir literatūrą, estetiką.

[4] Sofija Laucevičiūtė (1898–2003), Vandos Daugirdaitės pusseserė, ekonomistė, pedagogė. 1921–1923 m. studijavo ekonomiką Berlyno universitete.

[5] Balys Sruoga siuntė straipsnio „Menininkai ir visuomenė“ mašinraštį, jį pasirašė Faustas Kirša ir Vincas Mykolaitis-Putinas (žr. in: *LMAVB RS*, f. 45, b. 74, l. 1–8). Straipsnyje kelta menininkų idealizmo ir materializmo problema. Rašyta apie Nepriklausomoje Lietuvoje įkurtų ir Kaune veikusių dviejų menininkų organizacijų – Lietuvių meno kūrėjų draugijos ir *Vilkolakio* menininkų klubo – idealiąją veiklą, lėmusią naujų formų ir kūrybos būdų ieškojimus, ir nuosmukį, ištikusį dėl materialių priežasčių („meno reikalams buvo rasta naujas kriterijus: viso ko kaina – kapeika!“), tarpusavio nesantaikos, asmeninių ambicijų (ginčus dėl vietos – Maironio g. 3, teatro patalpų, kurios planuotos panaudoti kaip Čiurlionio paveikslų galerija), abejingumo menui. Balio Sruogos įsitikinimu, abi organizacijos, užgesus idealizmui, prarado gyvybę, ėmė tarpusavyje konfliktuoti: „Jeigu tokiu tonu gyvena ir viena, ir antra grupė, tai kokia viltimi lietuvių meno augimo laukti? Ir ne vien blogas tonas, – ir neapykanta! Neapykanta, matuojama kriterijum – kapeika! Viena organizacija nori kitą numarinti, nors abi nedarbėj paliego!“ Balio Sruogos įsitikinimu, menininkų konfliktą galėtų išspręsti visuomenė, surasdama jiems tinkamą vietą ir taip paskatindama dirbti – kurti: „Jei visuomenė sugebės priversti menininkus jų nuodėmes gyvu kūrybos darbu atpirkti, jei visuomenė sugebės priversti juos sutilpti vienoj pastogėj ir atsisakyti nuo smulkios ambicijos lošimo azarto – o visuomenė tam turi pakankamai galimybių ir priemonių, – tai bus pirmas požymis, kad idealizmo krizis Lietuvoje gali būti pergyventas lengva forma ir vaisiais gausus! Tai bus pirmas požymis, kad mes dar galime sudaryti gyvenimą ir aplinkybes, kada ne viskas kainuojama vergiška kapeika!“ Balys Sruoga norėjo, kad šį straipsnį-laišką Lietuvos menininkams pasirašytų Vokietijos universitetuose studijavę Faustas Kirša ir Vincas Mykolaitis-Putinas, nešališki vertintojai, nes „Ne mums, toli nuo Lietuvos sienų gyvenantiems, spręsti šis konfliktas, tiktai gal mes, būdami laisvesni nuo viską paskandinusios Kauno atmosferos, turime kiek daugiau teisės būti bešališkesni“.
Faustas Kirša, perskaitęs Balio Sruogos straipsnį, atsakė: „Sruoga! // Tavo straipsnį „Menininkai ir visuomenė“ gavau. Pasirašau su suspausta širdimi, nes mano mintys, pareikštos ginčuose ir laiškuose, skiriasi ne kardinaliai, bet mažmožiuos. Savo straipsny pats eini teisėjo pareigas net tokiuos klausimuos, kaip buto sutvarkymas. Idėjoje tas baisiai menkas faktoris, nors kauniškiams jis bazę nesąmonėms sudarė. Kam tai liesti, kas turi savaime išsispręsti? Juoba tas netinka kolektyviniam laiškui; rodytųs, jog ir tas kolektyvas del kauniškių griekų saujon bezda. Tai viena. Antra, jūs pradedat „menininkų konfliktas yra parengtas tam tikrų nuosakių vidaus ir išorinių sąlygų“; toliau – kurio anga psichologinis krizis; „Anga pasichologinio krizio, kuris subrendo mūsų idealizmo krizyje, kuris apsiautė ir panėrė visus visuomenės sluoksnius“. – Juk tai gryniausia retorika! Kauniškę plepalynę pats vaizduoji pradžioje kaip titanų kovą, bet atmink, jeigu nebūtų 78 doleriai pavogti, tai to „psichologinio krizio“ visai nebūtų buvę. Tačiau perėjęs nuo titanų kovos baigi visai taip, kaip aš manau: „kilo ne dėl idėjinių nesutaikomybių, jis yra smulkios ambicijos pasmaugtas fantazijos vaisius, pasižymįs visomis dvasios mažybės savybėmis!“ – Kaipgi tas mintis sutaikinti? Jeigu šį straipsnį akyla redakcija priskaitys prie netikslių visos eilės kitų straipsnių šiuo klausimu, tai aš visai nesistebėsiu. // Aš sakau ir sakysiu, jog ideologinė menininkų kova, kuri gali krizius dvasioje iššaukti, galima tik meno ekstazėje. Ta kova galima ir vertinama. Bet jei menininkai kovoja gatvės metodais, tai kuo čia menas kaltas? Estetinis romantizmas ar estetinis tragizmas galimas tik ekstazėje, kurios Kaune nėra. Menininkai, būdami silpni individai, tapę direktoriais, politikais ar šmugelninkais, – jie pilnybėje pastaraisiais ir pasidaro. Smulkiai graibydamies patvoriais – jie nuklydo nuo kosminės minties, tuo patim juos apleido meno ekstazė. // Kas kita, jei dabartinis gatvinis menininkų krizis pastums juos į „idealinį“ susipratimą, galbūt mes galim laukti ir pozitingų vaisių. Galbūt tas pasiseks. Tik ką gavau [Vytauto] Bičiūno laišką. Jis rašo, jog jų kuopa dabar gyvena gyvybės idėja, kaip „Baras“, kaip „Dainava“, kažką sukurti srovinio. Jis rašo: „Aš tavyje matau vyresnį draugą ir kviečiu padėti mums. Aš prašau Sruogos pamiršti tai, jog jojo dėka „Ragutyje“ buvau išniekintas ir ištiesti mums delną. Nežeminkime kitų, bet išaukštinkime ligi savęs… Taigi kupinas didelės vilties išdrįstu stoti akivaizdoje visuomeninio ir draugų teismo už visa, ką gera ar bloga padariau…“ Tai Bičiūnas naujas. Ir [Kazys] Puida kažkaip atgimęs. Jeigu tas sutrenkimas duos naujai gyvybei šaknų, tai galima džiaugtis. Be abejo, aš visai nenoriu savo manymų kam nors kišti, bet parodau, ką manau. Tai mano vidaus jautimas. // [Stasys] Šimkus yra Berlyne, bet jau ne pas mane. Gaudysiu jį. Ar pasirašys, nežinau. // Lik sveikas // Faustas // 1923. I. 18 // Berlynas“ (Fausto Kiršos laiškas Baliui Sruogai, iš Berlyno – į Miuncheną, 1923-01-18, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 760, l. 1r–v).

[6] Vincas Mykolaitis-Putinas (1893–1967), rašytojas, vertėjas, tuo metu Miuncheno universitete studijavo literatūrologiją.

[7] Lietuvių meno kūrėjų draugija, dailininkų, rašytojų, muzikų, teatralų, achitektų organizacija, veikusi 1920–1929 m. Kaune. Turėjo Muzikų, Literatų, Dramos, Plastikos sekcijas. Balys Sruoga šio sambūrio veiklai „1920–1921 m. skyrė daug jėgų ir energijos“, dalyvavo iniciatyvinėje grupėje, buvo įtrauktas į valdybą, daugiausia dalyvavo teatro taryboje ir literatų sekcijoje (plačiau žr. Algis Samulionis, *Balys Sruoga*, Vilnius: Vaga, Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 1986, p. 108–115).

[8] *Vilkolakis* – menininkų klubas, įsikūręs 1919-05-04, Baliui Sruogai iš Vilniaus vos persikėlus į Kauną, gyvavęs iki 1925 m. Balys Sruoga pasiūlė klubo vardą, simbolizavusį kūrybingų, monais besiverčiančių žmonių sambūrį, buvo išrinktas pirmuoju klubo prezidentu, kurį klubo nariai vilkolakininkai vadino vaidila (plačiau žr. Algis Samulionis, *Balys Sruoga*, Vilnius: Vaga, Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 1986, p. 104–108). Balys Sruoga apie klubo gyvenimą ir veiklą rašė: „Vilkolakis, pasivadinęs dailininkų kliubu, nors kliubo pobūdžio jis niekumet nėra turėjęs. Kas jo narius jungė – tai tik ieškojimas naujų formų ir naujų kūrimo būdų. Jokių sienų iš anksto neužsibrėžta, jokių formų nenustatyta, jokių kriterijų iš katekizmo nekalta. Visa atiduota iniciatyvai ir intuicijai. Visa, kas jauna ir „ieškoma“, Vilkolaky prieglobstį rado. Įsivyravus Vilkolaky aukštam draugingam kolektyvizmui – įsivyravo jame gyviausia kolektyvinės kūrybos forma – teatralinė kūryba. Daugybė klaidų pridaryta, daug ko negera būta, bet būta ir skaisčių momentų, tačiau šiuo žygiu, svarbu ne pasiektieji vaisiai, bet jų siekimo procesas. Vilkolakis niekumet nebuvo tikslas – jis buvo tik kolektyvinio augimo kelias, būsimiems darbams rengimasis. Ir jeigu Vilkolakis nuėjo tuo keliu, ne kitu – tai čia gal daugiau kaltės yra tųjų, kurie jį kaltina… Jei atsiminti, kad Vilkolakio „vaidinimuose“ viskas buvo improvizuojama, kad iš anksto (išvakarėse) tebuvo susitariama, kas daryti, „kokį veikalą vaidinti“, ir kolektyviniu būdu nustatoma veiksmas, o žodžiai tik ant rytojaus „vaidinimo metą“ improvizuojami (veikalas nebuvo rašomas, o dainos – bendrai komponuojamos), tai šis vienas kūrybos bandymas gal galėtų jau būti pateisinimas visam jo esimui. Tokiu būdu Vilkolakis įgavo studijos pobūdžio. Ne tokios studijos, kurios apskrities viršininko ar švietimo ministerijos žurnaluose registruojama, bet tokios, kuri pasižymi studijingumo žymėmis, kaip jas Stanislavskis supranta. Tokia buvo Vilkolakio gyvenimo prasmė, nežiūrint į visas jo ydas. Ir nėra ko skųstis visuomene. Visuomenė sąmoningai ar nesąmoningai Vilkolakį rėmė ir jautė. Praslinkus „romantizmo periodui“, Vilkolakin įnešta pretenzijos, oficialumas ir neceremoningas abuojumas, – mirtinieji kolektyvinės kūrybos priešininkai, – ir Vilkolakis suklupo vidaus būvyje ir nesugebėjo iš jo išsiristi“ (Balys Sruoga, „Menininkai ir visuomenė“, in: žr. in: *LMAVB RS*, f. 45, b. 74).